

University of Groningen

Het effect van milieubeleid op locatiebeslissingen van bedrijven

Veen, Henderikus Cornelis Jozef van der

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2004

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Veen, H. C. J. V. D. (2004). *Het effect van milieubeleid op locatiebeslissingen van bedrijven: verplaatsen, sluiten, of innoveren?* s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

**HET EFFECT VAN MILIEUBELEID
OP LOCATIEBESLISSINGEN VAN BEDRIJVEN**

Verplaatsen, sluiten of innoveren?

© Copyright Henk C.J. van der Veen, 2004

Niets uit dit boek mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form, by print, or photo print, or any other means without written permission by the publisher.

ISBN	90-9018697-2	(Boek)
ISBN	90-367-2161-x	(Elektronische editie)

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

**HET EFFECT VAN MILIEUBELEID
OP LOCATIEBESLISSINGEN VAN BEDRIJVEN**

Verplaatsen, sluiten of innoveren?

Proefschrift

ter verkrijging van het doctoraat in de
Psychologische, Pedagogische en Sociologische Wetenschappen
aan de Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
Rector Magnificus, dr. F. Zwarts,
in het openbaar te verdedigen op
donderdag 18 november 2004
om 16.15 uur

door

Henderikus Cornelis Jozef van der Veen
geboren op 27 april 1959
te Coevorden

Promotores:

Prof. dr. T.A.B. Snijders

Prof. dr. H. Folmer

Beoordelingscommissie:

Prof. dr. P. Pellenbarg

Prof. dr. F.N. Stokman

Prof. dr. A.J. de Zeeuw

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	Opzet en probleemstelling.....	3
1.2	Hoofdstukindeling.....	5
2	Milieubeleid	7
2.1	Achtergronden van milieubeleid.....	7
2.2	Beleidsinstrumenten.....	8
2.2.1	Technische standaards.....	8
2.2.2	Economische instrumenten.....	9
2.3	De ontwikkeling van het Nederlandse milieu- en energiebeleid.....	15
2.3.1	Milieubeleid.....	15
2.3.2	Energiebeleid.....	18
2.4	Milieubeleid en energiebeleid in internationaal perspectief.....	20
3	Besluitvorming en de analyse van besluitvorming	23
3.1	Inleiding.....	23
3.2	Besluitvorming binnen de economische en psychologische wetenschappen.....	24
3.3	Besluitvorming binnen de politieke en sociologische wetenschappen.....	26
3.3.1	Het begin: onderzoek naar macht en invloed.....	26
3.3.2	Het vervolg, over een doodlopend en een veelbelovend spoor.....	28
3.3.3	Aanzetten voor de moderne besluitvormingsmodellen.....	29
3.3.4	Moderne besluitvormingsmodellen.....	30
3.4	Besluitvormingsmodellen.....	32
3.4.1	Structuur.....	33
3.4.2	Assumpties en werking.....	35
3.4.3	Toepassingsdoelen.....	37
3.5	Het Conflictmodel.....	39
3.5.1	Kwalitatieve modelbeschrijving.....	40
3.5.2	Wiskundige beschrijving van het model.....	43
3.6	Het draagvlak voor beleidsopties.....	52
3.7	Motivatie voor de keuze van het Conflictmodel en de resultaten van de analyses.....	53
4	Locatiebeslissingen door bedrijven in het licht van milieubeleid	57
4.1	Inleiding.....	57
4.2	Optimalisatie van kosten, de invloed van de kostenstructuur op de locatiebeslissing.....	60
4.3	Opties van bedrijven met betrekking tot de locatiekeuze.....	61
4.4	Uitgangspunten bij de selectie van de bedrijven.....	65
5	De invloed van milieubeleid op locatiekeuzen door bedrijven	69
5.1	Inleiding.....	69
5.2	Opzet.....	71
5.2.1	Onderzoekspopulatie.....	71
5.2.2	Vragenlijst.....	74
5.3	Resultaten.....	75
5.3.1	Bedrijven en relocatie.....	77

5.3.2	Bedrijven die verplaatsing hebben overwogen of uitgevoerd naar sector	79
5.3.3	Relocatiemotieven	80
5.3.4	Pull factoren voor bedrijven.....	85
5.3.5	Het relatieve belang van milieueisen.....	86
5.4	Samenvatting resultaten schriftelijke enquête en conclusie	87
5.5	Selectie van de bedrijven voor besluitvormingsanalyse.....	88
6	De Besluitvormingsanalyses	91
6.1	Inleiding.....	91
6.2	Werkwijze bij de verzameling van de data	91
6.3	Werkwijze bij de analyse van de data	99
6.4	De cases	101
6.4.1	De Kunstmestfabriek	101
6.4.2	De andere Kunstmestfabriek.....	114
6.4.3	De Aluminiumsmelter.....	118
6.4.4	De Zeemleerfabriek	132
6.4.5	De Zinksmelter	136
6.4.6	De Staalfabriek	139
6.4.7	De Olieraffinaderij	143
6.4.8	De tweede Olieraffinaderij.....	148
6.4.9	De Agrarische bedrijven	151
6.5	Conclusie en beschouwing	155
6.5.1	De besluitvormingsanalyses	155
6.5.2	Het gewicht van de milieucomponent bij locatiebeslissingen.....	159
7	Samenvatting en conclusies.....	161
7.1	Samenvatting	161
7.2	Slotbeschouwing.....	173
	Summary	177
	 Bijlagen	
1	De in de steekproef voor de schriftelijke enquête opgenomen gemeenten.....	189
2	Geïnterviewde informanten en experts	190
3	Vragenlijsten voor de schriftelijke enquête en voor de expert interviews	192
4	Geïnterviewde bedrijven die als gevolg van milieubeleid een locatiebeslissing overwogen of uitvoerden	216
	 Literatuur	219

VOORWOORD

Dit proefschrift is het resultaat van de onderzoeksactiviteiten die ik uitvoerde in het kader van het multidisciplinaire onderzoeksproject: “Environmental Policy, Competitiveness and Location Behaviour of Firms”, een project dat werd gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), waarvoor mijn dank. Ook het Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology (ICS) bedank ik, voor het bekostigen van een verlenging van mijn aanstelling. Hierdoor werd ik in staat gesteld het proefschrift op de rails te zetten en alle benodigde gegevens te verzamelen.

Op de omslag van dit boek staat slechts de naam van één auteur vermeld. Dit doet geen recht aan de hulp en betrokkenheid van alle mensen die met mij meeleeften bij het schrijven van dit boek. Eigenlijk verdienen zij allen een plaats op de omslag. Aan hen ben ik dank verschuldigd.

De ontwikkeling van het proefschrift werd als gevolg van allerlei ontwikkelingen, werk, geen werk, ziekte, gekenmerkt door hollen en stilstaan. Ik mag me gelukkig prijzen dat mijn promotoren, Tom Snijders en Henk Folmer, hier steeds weer begrip voor wisten op te brengen. Daarnaast toonden ze hun betrokkenheid voor mijn wel en wee en bleven dat tonen. Zonder hen had dit boek er zeker niet gelegen!

Niet alleen qua ondersteuning heb ik het getroffen met mijn promotoren. Tom en Henk bedank ik ook voor hun vertrouwen in mij om aan dit onderzoek in belangrijke mate mijn eigen invulling te geven. Uiteraard moesten er regelmatig allerlei keuzes worden gemaakt en problemen worden opgelost. Steeds kon ik op Tom en Henk rekenen, daarbij vulden ze elkaar perfect aan. In eerste instantie had vooral Tom oog voor de grote lijn en de voortgang van het project en lette Henk erop dat ook de details klopten. In een latere fase werden deze rollen omgedraaid, Henk hield de vaart erin en Tom vroeg een aantal malen aandacht voor zaken op detailniveau. Van beiden heb ik veel geleerd.

De resultaten van de analyses die in dit boek worden gerapporteerd hadden niet beschikbaar kunnen komen als niet tenminste een redelijk aantal respondenten de vragen van de schriftelijke enquête hadden beantwoord en de informanten en experts hadden meegewerkt aan de interviews. Bij deze bedank ik de respondenten en informanten voor de tijd die ze voor mij vrijmaakten en voor de informatie die ze mij verschaften

Een aantal besluitvormingsanalyses, met name de modelsimulaties, zijn uitgevoerd in nauwe samenwerking met Jelle van der Knoop. Jelle toonde aan een echte expert te zijn in de toepassing van besluitvormingsmodellen. Jelle, bedankt dat ik de kunst van je mocht afkijken en voor de inspirerende wijze waarop je me de fijne kneepjes van het vak hebt bijgebracht.

Frans Stokman zie ik als mijn leermeester. Niet alleen studeerde ik bij hem af, maar ook was het via Frans dat ik ruim 10 jaar geleden kennis maakte met

besluitvormingsmodellen. Toen was ik nog sceptisch over de potentie ervan, maar gaandeweg raakte ik steeds meer overtuigd van de mogelijkheden die deze modellen in zich dragen. Ook aan dit proefschrift heeft Frans Stokman bijgedragen. Hij heeft een vroege versie van hoofdstuk drie, het hoofdstuk waarin de besluitvormingstheorie wordt ontvouwen van commentaar voorzien en van fouten ontdaan. Hierdoor ziet dit hoofdstuk er uit zoals het eruit ziet. Ik ben hem daarvoor zeer erkentelijk.

Rutger Noordam bedank ik voor zijn commentaar en zijn aanwijzingen voor verbeteringen van de samenvatting van het proefschrift (hoofdstuk 7). De meeste adviezen nam ik over. Van hem hadden de conclusies wel wat scherper mogen worden geformuleerd. Dit advies nam ik niet over.

Tenslotte kan ik Lya, Hasse en Nina niet genoeg bedanken. Zij boden mij de ruimte om aan het proefschrift te werken. Vanwege het proefschrift was ik vaak afwezig, terwijl ik gewoon thuis was. Dicht bij en toch ver weg. Er leek maar geen einde aan te komen. Van alle betrokken hebben zij het meest de nadelige gevolgen ervaren van het schrijven van een proefschrift. Gelukkig is de klus nu geklaard en kan ik er weer meer zijn voor het gezin. Vooral voor Hasse moet het een geruststelling zijn dat dit in haar ogen saaie boek nu af is.

Ik ben ook blij dat het boek af is. Voor mij was het schrijven van het boek echter geen saaie bezigheid; ik heb er veel van geleerd. Ik hoop dat u het boek met interesse zult lezen.

Groningen, september 2004

Henk van der Veen